Prof. Monica Dușan

AM FOST LA BĂTRÂNA...

Pădureni. Un ținut cu nume devenit renume, unic în felul său prin oameni, port, obiceiuri și așezare... Un loc în care timpul nu a avut putere să pătrundă, să transforme, să mistuie, să dărâme niște "temelii" ce par să fie puse pe aceste tărâmuri încă de la facerea lumii. Aceste "temelii" nu sunt altceva decât tradițiile păstrate aici cu sfințenie alături de un mod de " a fi", de "a gândi" și de "a trăi", pe care cei mai mulți dintre români l-au uitat și l-au abandonat de mult.

Pădurenii, atâția câți au mai rămas în vatra gospodăriilor de pe vârful Munților Poiana Ruscăi continuă să viețuiască în conformitate cu legile nescrise ale generațiilor multe care s-au perindat înaintea lor pe aceste meleaguri. Ei sunt mândri de trecutul lor pe care îl transformă ori de câte ori au ocazia în "prezent", purtându-și cu drag costumul lor unic, cântându-și cântecele, jucându-și jocurile din bătrâni rămase.

Îmi doream de mult să ajung la Pădureni, la acești vrednici urmași ai dacilor, care trăiesc și astăzi precum strămunii lor, pe culmi înalte, între pământ și cer. Pentru că dacii au fost aceia care trăiau „nedespărțiți de munți", cum ne spune Aeneus Florus: *dacii montibus inhaerent.*

Era o zi de toamnă, nu tocmai însorită, când am pornit spre localitatea Bătrâna din Pădurenime. Cerul era mohorât, tulbure-vinețiu uneori, dar copacii aveau veșminte de sărbătoare. Toamna le sărutase cu patimă frunzișul, iar ei, de fâstâceală se îngălbeniseră, se înroșiseră, care mai de care, iar acum, în straiele lor regale îmbrăcau marginile de drum, spinările de deal, văile și luncile. Palele obraznice de vânt furau uneori părți însemnate din frunzișul colorat și le răsfirau artistic, învârtejindu-le prin aer, după care le lăsau să cadă cu sunet metalic și trist pe pământ.

Înaintam pe Valea Dobrii atinsă și ea de bagheta vrăjită a toamnei. Miresme de pământ reavăn, de frunze putrede sau pârlite de brume, de mușchi umed și ape

sprințare ne însoțeau în călătoria noastră spre înălțimi... Pădure deasă, în culori halucinante. Pădure umedă, pădure întunecată, pădure nesfârșită, pădure vrăjită... Pădure și iar pădure. Mirosuri iuți de iască și bureți putrezi, de ferigi arse de soare și ger. Pădure adâncă... Susur de ape limpezi și reci ce se aruncă grăbite la vale. În jur, pădure... 1 kilometru, 2, 10, 25 de kilometri și într-un final pădurea se retrage de lângă drum. Zărim spinările arcuite ale dealurilor din jur, presărate cu fânețe încă verzi, pâlcuri de ferigă îngălbenită, de mesteceni cu trupuri albe și subțiri de fecioare, dar și de mici insule de pădure. Contraste puternice de culori: verdele întunecat al brazilor și ruginiul fagilor, verdele încă viu al ierbii și galbenul-lămâie al mestecenilor. Un mozaic de culori încântător.

Urcăm. În dreapta lăsăm drumul care suie spre satele Fața Roșie, Piatra, Răchițaua. Noi înaintăm spre culmea ce se profilează la orizont. Drumul începe să urce în serpentine largi, în zig-zag, spre culme. Mesteceni stingheri sau în grupuri mici, ne însoțesc urcușul. Par flăcări galben-aurii ce ard cu vâlvătăi ce ating uneori cerul, flăcări aduse ofrandă pe altarul toamnei.

Cerul vine tot mai aproape de noi. Coboară spre noi, sau noi urcăm spre cer ? Și deodată, o poartă ne oprește drumul spre cer. O poartă care închide drumul. O poartă legată cu lanț și lacăt. Ne privim întrebători unul pe celălalt. Ce-o mai fi și asta? În Pădurenime se intră doar cu aprobare? Poate cu pașaport special? Ne lămurim repede. Se poate deschide poarta... și intrăm în satul Bătrâna.

După câteva viraje, iată-ne în centru. Un spațiu mai larg între două șiruri de case care o pornesc în stânga și dreapta noastră, pe culmea dealului. În față avem căminul cultural. Din interior răzbat până la noi linii melodice specifice pădurenimii.

Apucăm spre apus pe ulița care urmează culmea dealului, mărginită la stânga și la dreapta de șiruri de case, ogrăzi înverzite, șuri bătrâne, unele dintre ele încă acoperite cu paie. Casele sunt construite din lemn, un lemn trainic ce provine din pădurile aflate sub culme. Lemnul are patina timpului: un maro-roșiatic, în unele cazuri bătând chiar spre negru. Șindrila îmbracă trupul altor case.

Gardurile din lațuri de lemn ascuțite la vârf ca niște

țepușe, ce amintesc de palisadele de lemn ce înconjurau cetățile dacice, ne însoțesc de o parte și de cealaltă a drumului. Prin curți și grădini, grupuri sau șiruri de clăi, ca niște armate de *urieși,* par să vegheze peste zări și să asigure liniștea satului. Doi cai pasc într-o grădină, iar câteva vaci se întorc de la pășune alene, oarecum nedumerite de prezența noastră. Nici țipenie de om. Satul pare abandonat. Ce-i drept, multe dintre gospodării par nelocuite sau locuite doar temporar.

În sfârșit, soarele se uită strengărește spre noi dintre norii burduhănoși. Aruncă raze ici-colo, luminând sporadic pâlcuri de pădure, ulicioare întortocheate ce coboară pieziș spre vale, grupuri de case, grădini înverzite, depărtări cețoase.

Ulița s-a luminat. E scăldată într-o lumină vărătecă, aurie. Îmi imaginez un alai de nuntă care străbate satul... Muzica încinge zările cu ritmurile ei vesele. Chiotele nuntașilor se rostogolesc la vale, din culme în culme precum apele de munte. Veselia cuprinde muntele întreg, ajunge până la cer, cuprinde până și pădurile din vale... Că așa e nunta la pădureni, cu joc și veselie multă.

Dar și mai mult mă uimesc hainele de nuntă ale pădurenilor. Cămeșile lungi și albe ale bărbaților, cu un decor alb, de mare sobrietate și rafinament. În contrast

puternic cu ei, femeile poartă niște costume cum nu sunt altele în țară și în lume. Roșu, mult roșu, care îți ia ochii. O culoare a sănătății, a vitalității, a bucuriei de a trăi, a prosperității. Mânecile largi ale cămășii sunt grele de câtă cusătură măiastră le decorează. De această dată, bogăția cusăturii nu dăunează esteticului. Aceeași cusătură bogată decorează pieptul cămășii, de la gât și până la brâu. Poalele albe sunt prinse de cămașă și decorate cu 3-4 rânduri verticale de cusătură ce pornesc de pe fiecare șold, până la cipta lată care înconjoară partea de jos a poalelor. În față poartă cătrință și cătrințoniu, țesute din lână neagră în război. Cătrințoniul are pliuri late, și decor de ciptă lată pe margini. Pieptarul este brodat și el în totalitate. Roșul predomină și aici, dacă femeia este tânără. Vârtelnița, tetrascelul, triscelul, S-ul, X-ul, rombul, rombul cu raze, sau cum ar spune ele, pădurencele, *coșiile, gogâștele, stelele, merele* sunt doar câteva dintre desenele-semne

care poposesc pe pieptul, umerii și spatele pădurencei. Și toate aceste semne au o existență milenară...

Îmi iau ochii salbele de bani și șirurile numeroase de mărgele de la gâtul femeilor. Dar privirile îmi sunt atrase mai ales de mijlocul lor, încins cu *brăciu* sau cu *brâul în bâte,* împletit printr-o tehnică foarte veche. Și apoi, șoldurile, pântecele și șalele femeilor sunt încinse și păzite de tot ce-i rău în lumea asta, de nenumărate șiruri de lanțuri de diferite tipuri: lanțurile împletite *șerpește, în scăriță, cu inele și în lacăte.* Pe unul dintre aceste lanțuri sunt montate un număr de 40 de inele tip pecete, din bronz, care au ca decor gravat *pomul vieții, steaua, crucea, etc.* De lanțul cu împletitură *în lacăte* atârnă mai multe chei confecționate din alamă.

Pe șoldul drept femeile poartă o altă podoabă, și anume *cheile pe chici.* Podoaba respectivă este compusă din peste 100 de ținte din cositor, de forma unor V-uri suprapuse care se înșiruie pe 7 fâșii de piele ce coboară vertical pe șoldul femeii. Țintele respective par să formeze 7 Arbori Cosmici sau 7 Coloane ale Cerului. Cele 7 coloane sau șiruri verticale, sunt marcate de 3 șiruri orizontale, în partea de sus, de mijloc și de jos a podoabei, șiruri formate din nasturi de sticlă de culori diverse. La capătul fâșiilor de cositor atârnă 7 inele și 7 chei din alamă. Întregul ansamblu de podoabe pentru mijlocul femeii pădurence este de o complexitate impresionantă și ne poartă în adâncimi de milenii, departe, tare departe în timp.

A fost o vreme când oamenii prelucrau fierul meteoric, ușor de prelucrat cu uneltele de piatră de care dispuneau atunci, la început de civilizație. Apoi au descoperit din întâmplare cuprul, bronzul și alama... Și din nou fierul, de data aceasta din zăcăminte, care au fost foarte bogate aici, în Ținutul Pădurenilor.

Utilizând inițial fierul meteoric, primii oameni l-au considerat un dar al zeilor, pentru că venea din cer. Apoi, eficiența în luptă dar și la vânătoare a armelor din metal i-a făcut să investească metalul cu puteri magice. De aceea fierul (metalul) a fost folosit de către civilizațiile primitive pentru protecție, împotriva bolilor, farmecelor, strigoilor și a altor spirite malefice. Frazer susține în lucrarea sa "Creanga de aur" că „... nici un bolnav nu poate ieși din casă fără o legătură de chei sau un cuțit, căci fără acestea orice spirit rău ar profita de starea de slăbiciune și i s-ar strecura în corp

sau ar încerca să-i facă rău." (Frazer, 1980, p. 191, vol. II)

Aici, în Țara Fierului, să mă mai mir atunci că femeile poartă asupra lor peste un kilogram de metal (cositor, bronz, alamă) fragmentat în sute de piese, toate cu rolul străvechi de a apăra sănătatea, fertilitatea, norocul și viața purtătoarei? Cu adevărat de mirare este faptul că pădurenii sunt depozitarii, păstrătorii, continuatorii unor practici, credințe, obiceiuri și meșteșuguri cu o vechime de mii de ani. Cum au reușit?

Din incursiunea imaginară pe ulițele pădurenilor, revin pe ulițele satului Bătrâna. Numai că ulița s-a terminat în câmp, pe culmea dealului, printre pășuni. Soarele s-a ascuns iar. Vântul suflă cu mânie, așa că, prin grădini și livezi în care pasc în liniște vaci grase, ce ne aruncă în răstimpuri priviri întrebătoare, coborâm în partea sudică a culmii și intrăm din nou în sat.

Cireșii sunt învești mântați în straie imperiale de purpură. De prin grădini și ogrăzi merii întind peste garduri spre drumeții de pe ulicioarele întortocheate, fructe zemoase roșii-cărămizii, galbene-aurii sau verzi.

Cărări numeroase străbat livezile, grădinile cu arături proaspete. Ulicioare întortocheate se întretaie adesea, apoi coboară repezit printre gospodării la vale, se întâlnesc mai jos cu altele, formând un adevărat păienjeniș care presupun că facilitează legătura și comunicarea rapidă între locuitorii satului, păienjeniș care pe noi, străinii, ne zăpăcește de-a dreptul.

Printre nuci și meri, pâlcuri aurii de mesteceni și cireși purpurii, se ițește sub noi turla bisericii satului, pe un umăr de deal, înconjurată de gospodării.

Iute, iute, pe ulicioara înierbată, așternută cu un strat foșnitor din frunze de nuc și măr, vine spre noi o femeie în vârstă ce poartă în mâini două găleți cu apă, tocmai scoasă din fântână. Și noi care credeam că satul e pustiu! Nici vorbă! Pentru că după ce ne-am tot învârtit și rotit printre case, purtați de una dintre multele ulicioare, am răzbit iar, la ulița mare, de pe culmea dealului. Aici, în intersecție, o mână de bărbați încă în putere, vrednici urmași ai lui Iocan, dezbăteau cu patimă problemele mari ale țării. Au intrat cu noi în vorbă de cum ne-au văzut, fără rețineri și ifose. Și am auzit, pentru a nu știu câta oară în drumurile mele prin sate, același of al sătenilor: "Ălora de sus, din fruntea țării, nu le pasă de noi, țăranii! Își văd doar de ale lor treburi, pă noi nimeni nu ne bagă în samă!"

Ei, țăranii, talpa țării, cei care au suferit și au trudit mereu, dar mai ales în vremuri grele pentru țară, ei, cei mulți, sunt uitați, lăsați de izbeliște. Nimic major nu s-a întreprins în ultimii ani pentru salvarea satului românesc, pentru a ajuta țăranii care mai sunt, să supraviețuiască, să prospere, să ducă mai departe în timp filonul valoros al spiritualității și culturii noastre populare. Spunea Ernest Bernea în scrierile sale că: "satul românesc este cel mai expresiv și mai bogat loc." Mai mult, cultura noastră modernă s-a dezvoltat având drept temelie excepționala cultură populară născută în satele românești.

Ce facem noi pentru satele noastre care mor cu fiecare zi care trece? Sate de munte, de deal, de câmpie, răsfirate, risipite, adunate, nu contează felul lor, toate se pare că au aceeași soartă: depopulare, îmbătrânire, dispariție. În viitorul apropiat vom avea doar cultură urbană?

Deocamdată întrebările de mai sus sunt retorice. Cu sufletul plin de frumusețea toamnei și a satului pădurenesc, prin aceeași poartă ferecată și desferecată de noi, începem coborârea "în lume", aruncând în urmă priviri nostalgice, de parcă tocmai am fi fost aruncați din paradis. Ținutul Pădurenilor rămâne în urmă, pe vârfuri de munte, în buza cerului vinețiu, dincolo de păduri, ca o enclavă de frumusețe și spiritualitate românească. Dar până când?

(Fotografii: ing. Bujor Dușan).

[Până la încheierea prezentei ediții, autoarea a mai publicat acest articol și în revista „Vox Libri", Deva, nr. 4 (45), 2017, pp. 78-81].

